БІБЛІОТЕКА
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Через серце і розум – до істини

(до 135-річчя А. С. Макаренка)

Сторінки біографії А. С. Макаренка (1888-1939)

Антон Семенович Макаренко — видатний український педагог, психолог і письменник, один із засновників системи колективного дитячо-підліткового виховання. Макаренко передусім відомий як соціальний педагог, якого вважають одним із найвидатніших педагогів світу; його теорія і методика виховання в колективі та теорія сімейного виховання, розроблені в 1920-ті роки в Україні, є предметом досліджень науковців з багатьох країн. Як письменник є автором низки літературно-педагогічних творів. Здійснив у педагогічній практиці дослід масового перевиховання дітей-правопорушників в трудовій колонії ім. М. Горького (1920-1928 роки, під Полтавою, з 1926 р. в Куряжі поблизу Харкова) і дитячій комуні ім. Ф. Е. Дзержинського (1927-1935 роки, в передмісті Харкова).

Народився А. С. Макаренко 13 березня 1888 року в місті Білопілля Харківської губернії (нині районний центр Сумської області України). Батько був робітником (малярем) у вагонних залізничних майстернях.

У 1895 році семирічного Антона віддали в двокласне початкове училище. У січні 1901 року сім'я Макаренків переїздить у Крюків. Антон став учнем Кременчуцького чотирикласного міського училища, яке закінчив у 1904 році на «відмінно».

У серпні 1904 року (у 16 років) Макаренко став слухачем однорічних педагогічних курсів при Кременчуцькому міському училищі, що мали на меті підготовку викладачів початкової школи і навесні 1905 року отримав свідоцтво, що давало право викладати в початковій школі.

1 вересня 1905 року (у 17 років) Макаренко приступив до роботи в Крюківському двокласному залізничному училищі, де викладав мову, малювання і креслення. 1 вересня 1911 р. за розпорядженням інспектора народних училищ Херсонської губернії Антон Макаренко був переведений у залізничне училище на станції Долинська. Антон Семенович став вихователем в учнівському гуртожитку.

У серпні 1912 р. А. С. Макаренко вступає до вчительського інституту в Полтаві і в липні 1917 р. закінчує його із золотою медаллю. Після закінчення інституту Макаренко стає вчителем Полтавського Вищого початкового училища, в якому пропрацював до кінця 1917 р. У грудні 1917 р. він переїздить у м. Крюків.

У 1918 р. (у 30 років) Антон Семенович повертається в Крюківське залізничне училище, яке в 1917 р. було перетворено у Вище початкове училище. Тепер Макаренко став керівником педагогічного колективу, відповідальним за виховання дітей. Як директор училища Антон Семенович пропрацював там до осені 1919.

У серпні 1919 р. Крюків зайняли білогвардійці і Антон Семенович переїздить до Полтави, де стає завідувачем 7-річної трудової школи № 10.

Наступний етап життя А. С. Макаренка пов’язаний із практикою соціального виховання – стратегічного напряму нової влади у царині народної освіти. Це період професійної і теоретичної зрілості педагога, кульмінація його педагогічного подвижництва.

А. С. Макаренко з учителями та учнями Крюківського залізничного училища

У вересні 1920 р. (у 32 роки) Антон Макаренко приймає пропозицію Полтавського губернського відділу народної освіти організувати і очолити колонію для безпритульних і неповнолітніх правопорушників.

Того ж місяця А. Макаренко організував трудову колонію в с. Ковалівка, Полтавського району для неповнолітніх правопорушників. З цього часу починається новий, 16-річний період його професійної педагогічної діяльності.

До літа 1925 року в колонії було 140 вихованців — 130 хлопчиків і 10 дівчаток. Установа під керівництвом Макаренка мала коней, кролів, птицю, корів, телят, овець, свиней. У їхньому розпорядженні був різноманітний сільськогосподарський реманент.

9 травня 1926 року Антон Семенович разом із 4 вихователями і 11 вихованцями виїхав в село Куряж неподалік Харкова. 15 травня 1926 року колектив колонії імені Горького прибув в Куряж у повному складі.

Влітку 1927 р. Макаренко почав працювати в новоорганізованій Харківській трудовій комуні ім. Ф. Е. Дзержинського. У листопаді він був призначений начальником комуни.

1929–1936 рр. в основному пов'язані з роботою Антона Семеновича в комуні ім. Ф. Е. Дзержинського і де на практиці він застосовував розроблену ним педагогічну систему, де сотні правопорушників, дітей без нагляду не тільки підняв «з дна», але й виховав їх і повернув до життя.

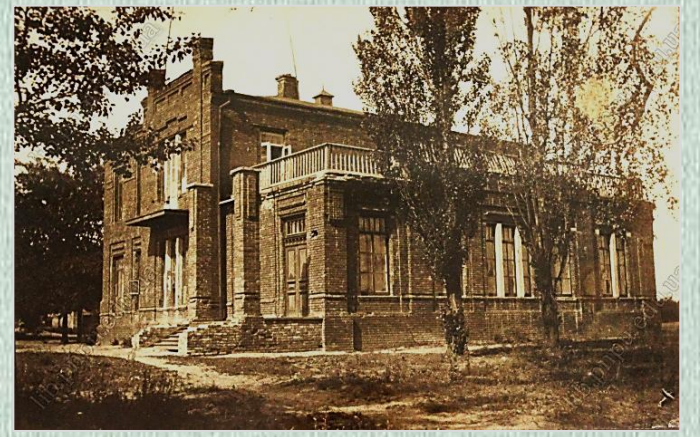

Будинок колонії ім. М. Горького у с. Ковалівка

Працюючи з колишніми правопорушниками, Антон Семенович керується принципом, що немає дітей занедбаних і невихованих, а є діти, які тимчасово потрапили в біду, тобто ігнорував протиправне минуле вихованців. Життєдіяльність колонії орієнтувалась на реальність радісного майбуття, на виховання у підопічних високого почуття відповідальності перед своїм колективом і суспільством.

Провідним в педагогічній теорії Антона Семеновича є вчення про колектив, як основний і вирішальний фактор виховання всебічно розвиненої особистості. Це основне положення своєї педагогічної теорії Макаренко поширює і на сім'ю.

Другою основою виховання в педагогічній системі Антона Макаренка є праця. Великою заслугою педагога є те, що він розглядав працю не лише з точки зору продукування матеріальних цінностей, а й з точки зору його психолого-педагогічного значення.

Третьою основою в педагогічній теорії А. С. Макаренка є виховання свідомості, почуття обов'язку і відповідальності. Почуття обов'язку перед Батьківщиною, уміння враховувати кожен крок своєї діяльності і поведінки, з точки зору інтересів суспільства, він ставив вище за все.

У 1927—1929 рр. комунари працювали в деревообробній майстерні і в кузні. 1 липня 1930 р. комуна перейшла на повну самооплатність. У травні 1931 р. відбулася закладка нового заводу електроінструментів.

У 1935-1937 роках А. С. Макаренко працював у Києві заступником начальника відділу трудових колоній Народного Комісаріату внутрішніх справ УРСР.

Творча спадщина

1932 року побачила світ перша книга Макаренка «Марш 30-го року».
У 1933–1935 рр. виходить у світ «Педагогічна поема».
З 1934 р. А. С. Макаренко — член Спілки письменників УРСР.
1937 року виходить «Книга для батьків».
1937-1938 – книга «Честь».
1938-1939 року — книга «Прапори на баштах», а також численні статті, розповіді, листи.

Антон Семенович Макаренко залишив багату педагогічну спадщину, написавши понад 150 творів (романів, повістей, сценаріїв, науково-педагогічних статей). За його творами зняті художні фільми.

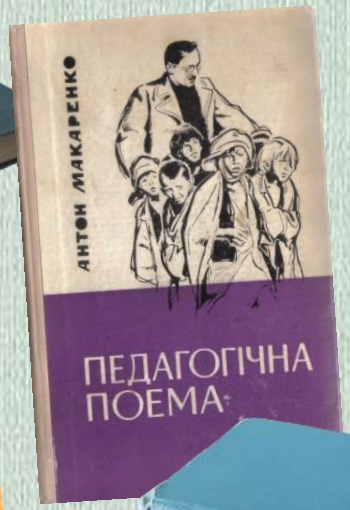

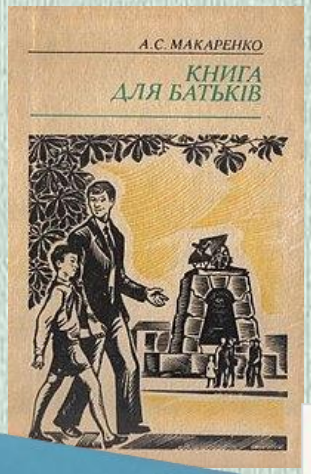

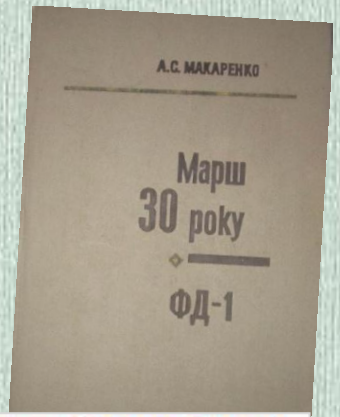

Особисте життя А. С. Макаренка

Першим коханням Макаренка стала Єлизавета Федорівна Григорович. Як і Макаренко, Єлизавета здобула педагогічну освіту і разом з коханим працювала в колонії імені М. Горького. Роман тривав 20 років.

Одружився Макаренко у 1935 році. З майбутньою дружиною педагог познайомився на роботі – Галина Стахіївна Салько працювала інспектором Наркомнагляду та приїхала до колонії з перевіркою. Жінка виховувала сина Лева, якого Антон Семенович усиновив після реєстрації шлюбу. Віддаючи весь свій час вихованцям, Макаренко так і не став батьком.

Антон Семенович Макаренко раптово помер 1 квітня 1939 року в приміському потязі на станції Голіцино від серцевого нападу.

А. С. Макаренка поховали на Новодівичому цвинтарі.

Після смерті педагога дружина, Галина Стахіївна, пропагувала творчу спадщину Макаренка. Була консультантом фільму «Педагогічна поема».

Вшанування пам’яті А. С. Макаренка

На честь А. С. Макаренка названо багато навчальних закладів:

- **Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка;**
- **Київський професійно-педагогічний коледж ім. А. С. Макаренка;**
- **Кременчуцький педагогічний коледж імені А. С. Макаренка;**
- **Полтавська обласна гімназія-інтернат для обдарованих дітей ім. А. С. Макаренка (с. Ковалівка, Полтавська область);**
- **Школа № 50 ім. А. С. Макаренка (м. Львів);**
- **Долинська загальноосвітня школа № 2 ім. А. С. Макаренка та багато ін.**

Створено музеї:

Педагогічно-меморіальний музей А. С. Макаренка (м. Кременчук)

Музей-заповідник А. С. Макаренка (с. Ковалівка, Полтавська область)

Пам’ятники А. С. Макаренку

«Макаренко і діти» (Кременчуцький педколедж)

Пам’ятник Макаренку у Сумах

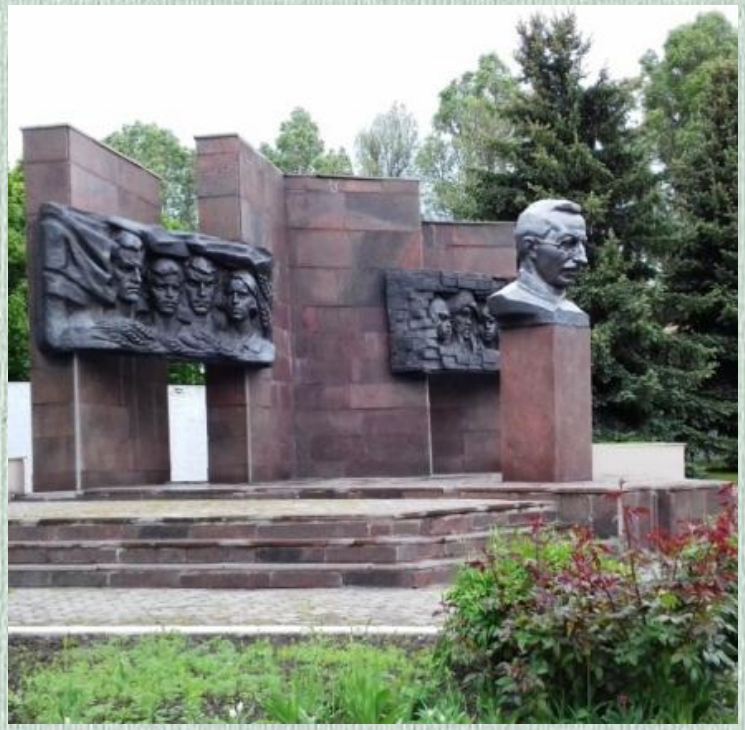

Територія Курязької виховної колонії ім. А. С. Макаренка

Нагороди та премії імені А.С.Макаренка

1. Нагрудний знак «А. С. Макаренко»

Заохочувальна відомча відзнака Міністерства освіти і науки України.
Має третій (найвищий) ступінь серед відзнак, запроваджених МОН України.

2. Полтавська обласна премія імені А. С. Макаренка

3. Сумська обласна премія імені А.С. Макаренка

Книги про А. С. Макаренка

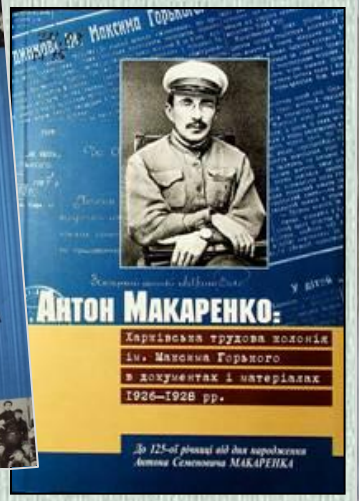

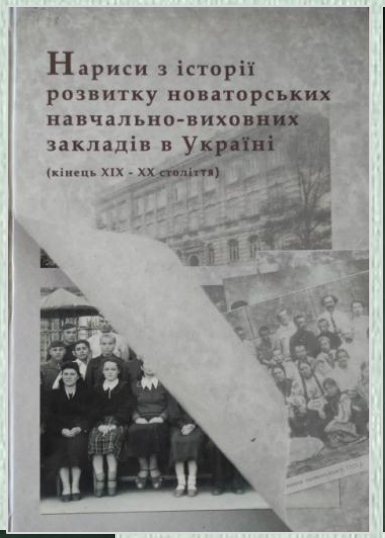

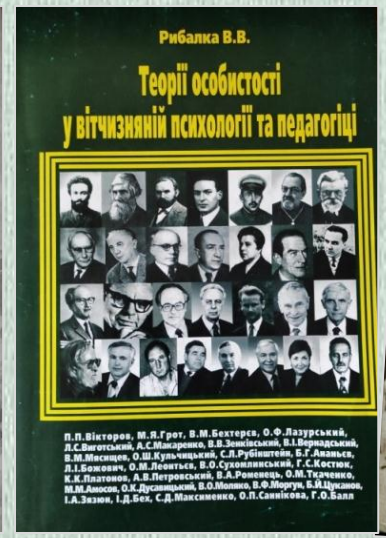

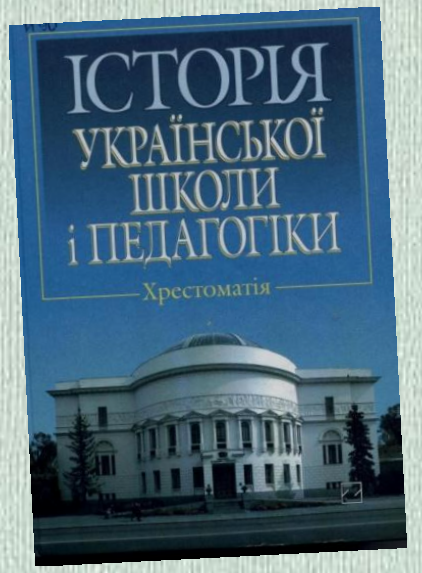

Бібліографія літератури про А. С. Макаренка:

1. Інноваційність ідей А. С. Макаренка в педагогіці XXI століття : монографія / [за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 303 с.
2. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. – Київ : Знання, 2005. – 767 с.
3. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко. – Київ : Знання, 2006. – 447 с.
4. Антон Макаренко: Харківська трудова колонія ім. Максима Горького в документах і матеріалах 1926-1928 рр. : [монографія] : до 125-річниці від дня народж. А. С. Макаренка. – Київ : Пед. думка, 2008. – 351 с.
5. Антон Семенович Макаренко : життя і творчість у док., фот., іл. / упоряд. П. Г. Лисенко, І. С. Убийвовк. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Рад. шк., 1978. – 156, [3] с.
6. Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття) : навч.-метод. посіб. / [за ред. О. В. Сухомлинської]. – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – 443 с.
7. Петровський В. В. Історія України. Заборонені кохання : правда, яка шокує : особистості : долі : почуття / В. В. Петровський, В. І. Семененко. – Київ : Школа, 2010. – 427, [2] с.
8. Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці : навч. посіб. / В. В. Рибалка. – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2009. – 575 с.
9. Сисоєва С. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. / С. Сисоєва, І. Соколова. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 307 с.
10. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. : навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської. – Київ : Либідь, 2005.
Кн. 2 : XX століття / О. В. Сухомлинська [та ін.]. – 550 с.
11. Щербань П. М. Пам'ятай ім'я своє. Заповіді сімейної педагогіки : навч. посіб. / П. М. Щербань. – Київ : Вища шк., 2006. – 190, [1] с.

«Виховання дітей — це легка справа. Але тільки якщо вона дається у процесі здорового, спокійного, веселого життя, а не через вимотування нервів. Я якраз бачив завжди: там, де виховання проходить без напруження, там воно вдається.»

(А. С. Макаренко)

Віртуальну виставку підготувала
бібліотекар
Алла Кухарчук

Кількість джерел: 34

2023